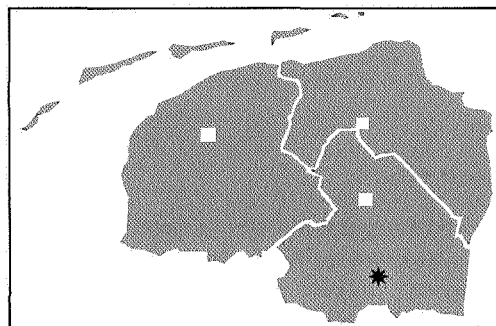

het Balinge- &

Mantingerzand

Paul Paris

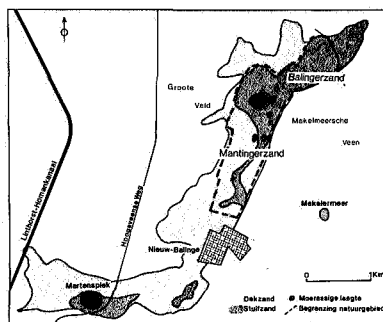

in
Vogel
VLUCHT

Ooit was dit natuurgebied een uitgestrekt stuifzand op de overgang van het Mekeleersche Veen en de akkers van het Grootte Veld. Dit Grootte Veld was een ontgonnen bos dat vanaf de Middeleeuwen stukje bij beetje als akkerland in gebruik werd genomen. Het gebied van het Balinge- en Mantingerzand was het minst geschikt om ontgonnen te worden en bleef eeuwenlang woeste grond. Vóór de komst van kunstmest – omstreeks het midden van de vorige eeuw – diende deze strook woeste grond als leverancier van plaggenmest. Het landschappelijk beeld werd beheerst door een boomloze heide, intensief beweid door schaapskuddes. Door vertrapping van de zode ontstonden kale, open plekken waardoor de zandondergrond gevoelig werd voor verstuiving. Eenmaal op gang gekomen, was dit verstuivingsproces niet meer tegen te houden. Er was immers voldoende zand voorhanden: de ondergrond van het gebied bestaat uit een langgerekte enigszins parabolvormige dekzandrug die in het westen vanaf het Linthorst-Homankanaal via Nieuw-Balinge naar het noorden richting Mantinge loopt. Deze dekzandrug is een van de vele dekzandruggen die in de poolwoestijn van de laatste ijstijd op het Drentse keileemplateau door de wind werden gemodelleerd.

Zoals uit het kaartje blijkt, zijn na de Middeleeuwen behalve het Balinge en Mantingerzand op de dekzandrug ook elders stuifzandgebieden ontstaan. Zoals de Martensplek, ten zuidwesten van Nieuw-Balinge. Tegenwoordig zijn deze stuifzandgebieden door het verdwijnen van de schaapskuddes vrijwel geheel dichtgegroeid: op een smalle strook in het noordoostelijke deel van het Balinge- en Mantingerzand na. Dit is het bekendste en ook het meest bezochte deel. Hier zijn de grillige jeneverbesstruwelen karakteristiek die bij nevel of mist spookachtige vormen aannemen. Deze uitgestrekte jeneverbesstruwelen zijn een rechtstreeks gevolg van het stoppen van de beweiding nu ruim een eeuw geleden. Toen het gebied nog door schapen werd beweid heeft deze boom nooit een kans gehad tot volle wasdom te komen. Jonge kiemplantjes werden of vertrapt of opgegeten. De massale kolonisatie met jeneverbessen is dus een reactie op het wegvallen van beweiding. Het kan tevens gezien

Ten noorden van Hoogeveen ligt het Balinge- en Mantingerzand als een langgerekte natuurgebied tussen de akkers. In dit nu door heide en jeneverbessen vastgelegde stuifzandgebied ligt ook een aantal moerassige laagtes.

worden als een pioniersstadium van een bos, waarbij later ook hoger opgaande bomen als berk en eik zich zullen vestigen. Hierdoor ontstaat met name aan de randen van het Balinge- en Mantingerzand een verdichting van het boombestand. De hier vroeger aangelegde boomsingels op de overgang naar de akkers verbreden zich geleidelijk ten koste van de open heide- en jeneverbesvegetaties. Vooral voor de groei van jeneverbessen is licht essentieel, door de schaduw van berken en eiken zullen de jeneverbessen op den duur het loodje leggen.

Behalve hoge reliëfrijke gedeeltes met droge heide- en jeneverbesvegetaties kent het Balinge- en Mantingerzand ook lage, soms drassige delen met ondermeer dopheide. Deze drassige delen zijn vroegere uitblazingsbekkens waar zand is weggeblazen waardoor kommen ontstonden soms tot het grondwater. Deze ondiepe meertjes zijn later weer dichtgegroeid waarbij ook veen ontstond. Op de foto zijn in het midden van de voorgrond dergelijke voormalige uitblazingsbekkens in verschillende hoedanigheden te zien. Opvallend is een door pijpe- strootje geaccentueerd tralievormig greppelpatroon op de voorgrond. Dit geeft aan dat deze kom eens als boekweitakker is gebruikt. Hierbij werd het veen eerst door begreppeling ontwaterd vervolgens afgebrand waarna in de as boekweit werd gezaaid. Tot in de vorige eeuw was boekweit een veel gebruikte meelsoort, vooral voor pannekoeken. Afgezien van deze boekweitbrandcultuur is het nooit tot een verdere ontginning van het Mantinger- en Balinge- zand gekomen. Hierdoor konden de kenmerkende stuifzandvegetaties van de opgestoven hoogtes en uitgestoven laagtes behouden blijven. Een voorbeeld van terreinbeheer van deze drassige laagtes is de kom met openwater (donker) in het midden van de foto. Hier is enkele jaren geleden door de terreinbeheerder – Natuurmonumenten – de dichte pitrusvegetatie verwijderd. Hierdoor kregen andere waterplanten en vooral amfibieën weer betere levenskansen.